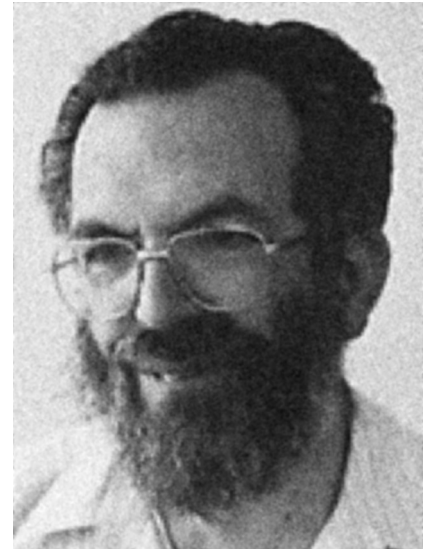

JOSEPH RAZ: SEN PUOLESTA MITÄ JOKAINEN TIESI EILEN?

Joseph Raz (Oikeusfilosofian professori, Oxford; Columbia, New York) tunnetaan parhaiten oikeusfilosofina, erityisesti oikeuden, moraalien ja politiikan välisten suhteiden tarkastelijana. Poliittisen filosofian alalla Razin edustama perfektionistinen liberalismi on jäänyt valtavirran suosimien oikean ensisijaisuutta korostavan liberalismien versioiden varjoon (Rawls, Habermas, Nagel), eikä perfektionismi helposti puhuttele utilitaristijakaan, eikä hänen teoriansa ole helposti luokiteltavissa 80- ja 90-luvuilla suositun kommunitarisminkaan muodoksi.¹ Häntä on kuitenkin luonnehdittu erääksi 1900-luvun jälkipuoliskon merkittävimmäksi ajattelijaksi käytännöllisen filosofian alalla.² Razin tuotanto koostuu kontribuutioista lukuisiin erityiskysymyksiin (käytännöllinen järki, arvopluralismi, toiminnan perusteet, inkommensurabiliteetti, lain luonne, oikeuksien luonne, poliittisten auktoriteettien luonne ja oikeutus, hyvinvointi, autonomia, yksilön ja yhteisön suhde, liberalismi) ja monet tuntevatkin hänen tuotannostaan vain joitain näistä, niiden muodostama kokonaisuus ei ole yhtä hyvin tunnettu.³ Tämä saattaa johtua paitsi aiheiden laajuudesta, myös siitä, että valtaosa Razin julkaisuista on eri foorumeilla ilmestyneitä artikkeleita, joita siten on koottu artikkelikokoelmiin (kuten Raz 1995, 1999).

Käytännöllisen filosofian peruskysymyksissä Raz puolustaa usein hyvin ”klasisia” vastauksia. Esimerkiksi kelpaa hänen luonnehdintansa arvoista, toiminnan perusteista (*reasons for action*) ja toimijuu-

desta: ”Asioiden arvo muodostaa erään aspektin maailmasta. Tämä konstituoit perusteita toiminnalle. Koska olemme rationaalisia eläimiä, joilla on järjen kyvyt, kykenemme ohjaamaan itseämme noiden perusteiden avulla. Rationaalisuus on kykyä toimia intentionaalisesti, eli toimia tuntemiensa perusteiden nojalla, mikä tarkoittaa toimimista sen valossa mitä pitää omana tilanteenaan maailmassa” (1999,1).

Hän on itse eräässä haastattelussa luonnehtinut suhdettaan vallitsevan kulttuurin lyhytjänteisyyteen seuraavasti: ”Nykyistä elämää, myös filosofian osalta, leimaa sen lyhytjänteisyys. Arvostetun filosofin julkaistessa uuden kirjan, siitä pidetään lähikuukausina konferensseja ja journalit omistavat sille erikoisnumeroita, ja seuraavana vuonna uudet tähdet saavat saman kohtelun. Luulemme elävämme dynaamisena ja innovatiivisena aikana, vaikka itse asiassa elämme ohimenevälle omistautuneessa kulttuurissa. Tässä intellektuaalisessa ilmastossa suuri osa työstämme on estää ihmisiä unohtamasta tänään sitä mitä jokainen tiesi eilen, ja vastustaa päihtymistä uusimmista sanoista. Välttämätön tehtävä, joka ei kuitenkaan ole omiaan edistämään aikaansaannostemme pitkäikäisyyttä.”⁴

Pyrkimys siihen, etteivät ihmiset unohtaisi sitä, minkä kaikki ennen tiesivät kuvaa hyvin Razin perusasioita painottavaa filosofiaa. Toisaalta Raz painottaa inhimillisen maailman historiallisuutta, kaiken toiminnan sidonnaisuutta sosiaalisiin muotoihin, sekä sitä, että toimijat ovat osittain oman maailmansa ja sen evalua-

tiivisten aspektien luoja. Ihmiset luovat uusia tilanteita, uusia perusteita toiminnalle, jopa uusia arvoja, synnyttämällä uusia käytäntöjä, sitoutumalla päämääriin, antamalla määräyksiä ja tekemällä lakeja. Arvojen objektiivisuuden ja historiallisuuden samanaikainen puolustaminen ei ehkä ole kaikkein yleisin yhdistelmä, ja usein Razia luetaan vain joko ”transendenttien” tai ”kontekstuaalisten” arvojen kannattajana, vaikka hän selvästikin pyrkii välttämään kyseiset karsinat.⁵

Ei siis olisi totuudenmukaista liiaksi korosteta Razin tuotannon perinteisyyttä: puolustetut kannat yllättävät sellaisen lukijan, joka odottaa kovin tuttuja yhdistelmiä.⁶ Esimerkiksi Razin autonomian puolustus ei valitse joko autonomian itseisarvoisuutta tai autonomian roolia hyvinvoinnin kannalta tai autonomian puolustamista arvopluralismin kautta tai kommunitaristisesti autonomian roolia vallitsevissa sosiaalisissa muodoissa, vaan hänen autonomian puolustuksensa ottaa nämä kaikki huomioon. Tai toisen esimerkin mainitakseni, Raz edustaa opettajansa H.L.A. Hartin tapaan oikeuspositivismia ja lain tunnustettavuutta moraalista harkinnosta riippumattomasti, mutta on samaan aikaan moraalirealisti ja edustaa varsin ”moraalista” kantaa poliittisesta ja legaalista auktoriteetista: oikeutettu poliittinen auktoriteetti on sellainen, joka kykenee auttamaan kansalaisia noudattamaan sellaisia toiminnan perusteita, joita kansalaisilla olisi auktoriteetin asettamista vaatimuksista huolimatta, johtuen heidän omista ja toistensa

intresseistä.⁷ Raz, toisin kuin Hart, on sitä mieltä että auktoriteetit voivat synnyttää velvoitteita (*obligations*) myös sanan moraalisisessa mielessä.⁸ Vaikka nämä yhdistelmät olisivatkin kaukana totutuista, niin ne muodostavat koherentin ja varsin vaikuttavan kokonaisuuden.⁹ Tarkastelen seuraavassa joitain Razin keskeisimpiä näkemyksiä.

Lain ja valtion auktoriteetti

Lait ja poliittiset systeemit eivät aina ole oikeutettuja, mutta niitä ei voi ymmärtää ottamatta huomioon, että ne vaativat itselleen auktoriteettiasemaa. Kyseinen auktoriteettiasema ei ole teoreettinen vaan käytännöllinen: se koostuu vallasta antaa toiminnan perusteita alamaisille. Auktoriteetin oikeuttaminen liittyy ennen kaikkea siihen, ovatko näin annetut perusteet hyviä.¹⁰

Tavalliset toiminnan perusteet ovat riippuvaisia siitä sisällöstä mikä niillä on: jokin on tekemisen arvoista ja perusteltua tehdä, jos se edistää omaa tai toisten hyvinvointia, jos se kuuluu intresseihini, jos se edistää yhteisiä päämääriä *jne.* Auktoriteetin antamat toiminnan perusteet ovat erityisasemassa siinä suhteessa, että ne ovat perusteita niiden sisällöstä riippumatta, pelkästään sen ansiosta että ne ovat auktoriteetin antamia.

Raz havainnollistaa auktoriteettiasemaa riidan sovittelijan aseman avulla: kaksi osapuolta eivät pääse yhteisymmärrykseen siitä mitä heidän tulisi tehdä ja siitä kumpi on oikeassa, joten he kääntyvät riidan sovittelijan puoleen. Sovittelijan ratkaisun, ollakseen legitiimi, tulee perustua niihin sisällöllisiin perusteisiin, joita osapuolet tuovat esiin ja joita tilanteeseen liittyy. Sovittelijan päätös muodostaa uuden perusteen molemmille osapuolille toimia päätöksen mukaisesti. Tämä uusi peruste ei ole vain peruste entisten rinnalla, jota voi harkita noudattavansa, vaan se korvaa kaikki sisällölliset perusteet. Päätöksen jälkeen tulee toimia niin kuin sovittelija määräsi, koska sovittelija määräsi niin. Muussa tapauksessa koko sovittelu on turhaa. Sen tarkoitus on kanavoida ja korvata sisällölliset toiminnan perusteet autoritatiivisella perusteella. Auktoriteettien antamat perusteet ovat siis riippuvaisia, mutta tyhjentyviä. (1986, luku 3)

Tähän liittyen Raz kannattaa oikeuspositivistista ”lähdeteesiä” (*sources thesis*). ”Oikeudelliset perusteet ovat sellai-

sia, että niiden olemassaolo ja sisältö voidaan saada selville pelkästään sosiaalisten faktojen avulla, vetoamalla moraaliseen argumentointiin” (Raz 1980, 212; Raz 1995, esseet 9-17). Kyseeseen tulevat sosiaaliset faktat ovat hyväksytyjä oikeuslähteitä, joita ovat esim. lainsäädäntö ja ennakkotapaukset. Raz kannattaa institutionaalista näkemystä oikeudesta, oikeuden sisältö määrittyä institutionaalisesti eivätkä moraaliset argumentit tai vetoamukset koherenssiin ole relevantteja lain olemassaolon ja sisällön määrittelyssä, toisin kuin esimerkiksi Ronald Dworkin on esittänyt.

Milloin oikeutettu auktoriteettiasema vallitsee? Razin mukaan tälle on kaksi ehtoa: täytyy ensinnäkin olla olemassa institutio (kuten valtio tai oikeusjärjestelmä), jolla on *de facto* auktoriteettiasema, eli joka väittää olevansa legitiimi auktoriteetti, tai jonka uskotaan olevan legitiimi auktoriteetti, ja toiseksi, kyseisen institution määräysten tulee olla oikeutettuja kansalaisten hyvinvoinnin ja toiminnan sisällöllisten perusteiden näkökulmasta. Raz kannattaa ”tavallista oikeuttamisteesiä” (*normal justification thesis*):

”Tavallinen tapa osoittaa että henkilöllä on auktoriteettia toiseen henkilöön nähden sisältää sen osoittamisen, että väitetty alamaisten todennäköisesti noudattaa paremmin omia toiminnan perusteitaan (muita kuin oletetun auktoriteetin antamia toimintaohjeita) jos hän hyväksyy oletetun auktoriteetin toimintaohjeet auktoritatiivisesti sitoviksi ja yrittää seurata niitä, sen sijaan että yrittäisi suoraan noudattaa itseään koskevia toiminnan perusteita.” (1986, 53)

On huomattava, että auktoriteetin oikeutuksen perustana ovat toiminnan perusteet, ei esimerkiksi oma etu kapeassa mielessä tai oma suostumus. Toiminnan perusteisiin lasketaan paitsi omaan etuun kapeassa mielessä tähtäävät perusteet, myös kaikki moraaliset vaatimukset (jotka eivät klassisen mallin mukaan suinkaan ole konfliktissa oman hyvinvoinnin kanssa).

Tämä ”tavallinen oikeuttamisteesi” antaa ensisijaisen perusteen hyväksyä auktoriteetti. On myös toissijaisia lisäperusteita hyväksyä auktoriteetti, kuten suostumus tai oman identiteetin määrittäminen samaistumalla ja sitoutumalla tietyn kansan tai yhteiskunnan kohtaloon, mutta ne voivat oikeuttaa auktoriteetin hyväksymisen vain jos normaalin oikeuttamisteesin mainitsevat olosuhteet vallitsevat.

»Elämme ohimenevälle omistautuneessa kulttuurissa. Tässä intellektuaalisessa ilmastossa suuri osa työstämme on estää ihmisiä unohtamasta tänään sitä mitä jokainen tiesi eilen, ja vastustaa päihtymistä uusimmista sanoista. Välttämätön tehtävä, joka ei kuitenkaan ole omiaan edistämään aikaansaannostemme pitkäikäisyyttä.»

Jos näin on, niin kaiken kaikkiaan kannattaa ja on viisasta oman hyvän kannalta noudattaa auktoriteetin vaatimuksia. Siitä huolimatta että auktoriteetti tekee silloin tällöin virheitä, jos on pitkällä aikavälillä todennäköisempää päätyä toimimaan itseä koskevien sisällöllisten perusteiden mukaisesti noudattamalla auktoriteettia kuin aina omaa harkintaa, niin auktoriteetti on oikeutettu.

Johtuen siitä, että valtio poliittisena organisaationa vaatii käytännöllistä auktoriteettia kaikilla elämän alueilla, ja siitä että normaali oikeuttamisteesi on varsin vaativa, niin edes suhteellisen oikeudenmukaiset valtiot ja oikeusjärjestelmät eivät onnistu oikeuttamaan auktoriteettiin kaikilla aloilla. ”Kyseessä voi olla oikeudenmukainen laki. ... Mutta johtuen byrokraattisesta pakosta yleistää ja sivuuttaa erotteluja jotka ovat liian hienosyisiä laajamittaiseen valvontaan ja hallinnoimiseen, jotkut ihmiset kykenevät toimimaan paremmin perusteiden mukaan, jos ne kieltäytyvät hyväksymästä tämän lain auktoriteettia.” (1986, 78). Tästä seuraa Razin mukaan, että normaalin oikeuttamisteesin oikeuttama valtion ja oikeuden auktoriteetti voi vaihdella eri henkilöiden kohdalla ja eri aloilla, ja on yleensä rajoitettumpi kuin mitä valtiot väittävät useimpien ihmisten kohdalla. (1986, 80). Tässä suhteessa toissijaiset oikeuttamistavat kuten puolivoluntaarinen suostumus ja identifiointi synnyttämä kunnioitus lakia kohtaan kykenevät lisäämään valtion auktoriteetin oikeutusta, mutta vain siinä tapauksessa että normaalin oikeuttamistees-

sin takaama ensisijainen oikeutus on olemassa. Ei siis ole mitään yleistä velvollisuutta totella lakia ja valtiota, vaan tämä velvollisuus riippuu normaalien oikeutumisteorien ehtojen täyttymisestä sekä siitä, onko yksilö lisäksi sitoutunut lain noudattamiseen joko suostumuksen tai identifikaation kautta. Raz (1986, 104) havainnollistaa asiaa niin, että kaikkiaan tapa jolla ajatellaan turistien tai väliaikaisten asukkaiden olevan osittain valtion auktoriteetin alaisina, soveltuu kaikkiin kansalaisiin: auktoriteetti on oikeutettu eri asteisesti. Kuitenkin, sikäli kuin auktoriteettiasema vallitsee, niin auktoriteetin säätämät määräykset ovat tyhjentäviä ja velvoittavia perusteita toiminnalle.

Oikeudet

Johtuen siitä, että Raz käsittää lain institutionaalisesti, hän määrittelee keskeiset käsitteet kuten oikeudet ja velvollisuudet keskittymättä nimenomaan legaalisiin oikeuksiin. Legaalilla oikeuksilla on erityispiirteitä, jotka eivät koske kaikkia oikeuksia. Tästä syystä Razin mukaan käytännöllisellä filosofialla on enemmän annettavaa oikeustieteelle näiden keskeisten käsitteiden määrittelyssä kuin oikeustieteellä filosofialle.¹¹

Oikeuksia koskevat teoriat jaetaan tavallisesti kahteen, intressi- (tai etu-) teoriat sekä valinta- (tai tahto-) teoriat. Intressiteorioiden mukaan oikeudet suojelevat henkilöiden legitiimejä intressejä, valintateorioiden mukaan oikeudet suojelevat henkilöiden valinnanvapautta. Raz puolustaa intressiteoriaa, johon sisältyy valinnanvapauden suojeleminen eräänä aspektina. Henkilöllä on oikeus, jos jokin aspekti henkilön hyvinvointia (hänen ”intressinsä”) on riittävä peruste synnyttämään toiselle henkilölle tai toisille henkilöille vastaavia velvollisuuksia.¹² Kaikki intressit eivät ole riittävän painavia synnyttämään toisille velvollisuuksia, ja kaikilla olennoilla ei voi olla oikeuksia. Olakseen kykenevä omaamaan oikeuksia, yksilön hyvinvoinnin on oltava ”lopullinen päämäärä” (eli hänen on oltava persoona) tai toissijaisesti kyseessä on oltava keinotekoinen oikeudellinen henkilö (esim. yhtiö). (1986, 166). ”Humanismin” mukaan vain ihmisten hyvinvointi on lopullinen päämäärä, mutta ei ole selvää kannattaako Raz humanismia. Hän olettaa humanismin ”argumentin vuoksi”, sanoen että hänen teoriansa on sitä vah-

vempi mikäli humanismi ei pidä paikkaansa. (1986, 194).

Razin mukaan oikeudet ovat aina jonkin etuisuuksiin (*benefit*). Usein oikeuden perustelee henkilön voimakas intressi kyseessäolevan etuisuuksiin (oikeus ruumiin koskemattomuuteen), sen merkitys oman hyvinvoinnin kannalta. Razin teoria ei kuitenkaan ole yksiviivainen intressiteoria. Joskus oikeutta ei perustele kyseessäolevan etuisuuden rooli oman hyvinvoinnin kannalta, vaan se, että vapaus määrätä etuisuuden kohtalosta on keskeistä hyvinvoinnin kannalta (vaikkapa oikeus tupakoida). Vaikka oikeudet perustuvat aina oikeudenhaltijan intresseihin, joskus nämä intressit ovat painavia eivät pelkästään henkilön itsensä hyvinvoinnin, vaan toisten ihmisten hyvinvoinnin (vanhempien oikeus määrätä lastensa asioista) tai yhteisen hyvän kannalta (sananvapaus ja sen merkitys yhteiselle elämänmuodolle).

Hyvinvointi, arvopluralismi ja autonomia

Razin teoria hyvinvoinnista sovitaa yhteen subjektiivisia ja objektiivisia elementtejä. Kyse ei ole vain subjektiivisista hyvinvoinnin tunteista (joita voisi saada aikaan huumausainein) eikä objektiivisesti mitattavista seikoista tai pelkästä erinomaisuudesta jonkin ”korkeamman olemisen muodon” toteuttamisessa.¹³ Se, että on menestynyt jossain erityisen arvostetussa tavoitteessa, ei takaa hyvinvointia, ellei henkilö koe kyseistä tavoitetta lainkaan omakseen vaan on täysin vieraantunut siitä.

Razin (1995, 3) mukaan ”well-being consists in the (1) whole-hearted and (2) successful pursuit of (3) valuable (4) activities.”

Vaikka elossa oleminen ei kirjaimellisesti merkitsekään aktiivisuutta, niin silti aktiivisuuden rooli seuraa elämän käsitteestä. Emme sanoisi että henkilö, jolla toimivat pelkästään vegetatiiviset toiminnot, on ”alive and kicking”. Raz korostaa, että meditaatio ja hiljainen elämä on relevantissa mielessä yhtä aktiivista päämäärien tavoittelua kuin ulkoisesti toimeliaampi elämä. Toiminnan päämäärät muodostavat pesämaisii rakenteita, kattavat päämäärät sisältävät lukuisia pienempiä päämääriä, jotka voivat olla sekä itsessään tekemisen arvoisia, että osia laajemmista päämääristä. Tämä konstitutiivinen suhde päämäärien, suunnitelmien, projektien ja intentioiden välillä merkitsee

»Kaikkia arvoja ei siis suinkaan tavoitella kaikissa kulttuureissa, mutta ne ovat silti Razin mukaan periaatteessa yleispäteviä. Arvot ovat yhteensopimattomia ja inkommensuraabeleita, mikä merkitsee että on lukuisia kilpailevia ”suunnilleen yhtä hyviä” hyvinvoinnin malleja.»

että kattavissa päämäärissä onnistuminen on riippuvaista lyhyemmissä päämäärissä onnistumisesta. On suuri variaation mahdollisuus siinä, kuinka kattavia päämääriä eri henkilöillä on, hyvinvointi voi koostua pitkäjänteisestä ja yhtenäisestä tai episodimaisesta elämästä. Joka tapauksessa oleellista on että pelkkä passiivinen mielihyvä ei konstituoiv hyvinvointia, vaan hyvinvoinnissa on kyse ennenkaikkea elämisestä ja aktiivisuudesta, päämäärien tavoittelusta ja saavuttamisesta. Biologiset perustarpeet poissulkien, toisten ihmisten hyvinvointiin voi vaikuttaa vaikuttamalla heidän päämääriinsä tai niiden toteutumiseen. Mutta toiminnan keskeinen rooli merkitsee, että ihmiset voivat saavuttaa hyvinvointinsa vain itse, he voivat elää elämänsä vain itse. Toiset voivat lähinnä edistää yksilön kykyä asettaa ja saavuttaa päämääriä (1995, 4-9).

Vain arvostettavat, arvokkaat (*valuable*) aktiviteetit kontribuivat hyvinvointiin. Alhaiset, mielettömät, kostonhaluiset, itseä alentavat, ilkeät päämäärät eivät tee onnistuessaankaan elämästä hyvää, vaan huonon. Moraalittomat, pakkomielleiset tai tarkoituksettomat toiminnot (kuten ruohonkorsien laskeminen vailla sen kummempaa tarkoitusta, mudan syöminen *jne.*) eivät kontribuoi hyvinvointiin. Ihmisten ei tarvitse olla pyhimyksiä, sankareita tai neroja, vaan tavalliset ihmisuhteet, työt ja harrastukset tarjoavat Razin mukaan runsaasti mahdollisuuksia hyvinvoinnin kannalta riittävän hyviin päämääriin. Tässä suhteessa Raz on suorastaan ’superpluralisti’.¹⁴ Monet arvopluralistit ovat sitä mieltä että on olemassa

pitkä lista arvoja ja arvokkaita päämääriä, jotka ovat läsnä kaikissa kulttuureissa eri spesifikaatioina, eri versioina. Kulttuurien moninaisuuden takaa löytyy kuitenkin universaalien arvojen moninaisuus.¹⁵ Razin mukaan lisäksi jokainen tällaisten arvojen uusi yhdistelmä luo uusia arvoja: vaikka sekä shakki että backgammon sisältävät tiettyjä samoja elementtejä, niin shakki mahdollistaa kuitenkin sellaisen uuden arvon, jota mikään muu kuin shakki ei ole mahdollistanut. Sen sijaan siis, että jokaisella kulttuurilla on eri versioita samoista arvoista, on pikemminkin niin, että arvojen ”lista” on yhtä pitkä kuin kaikkien kulttuurien kaikki konkreettiset arvot yhteensä. Kaikkia arvoja ei siis suinkaan tavoitella kaikissa kulttuureissa, mutta ne ovat silti Razin mukaan periaatteessa yleispäteviä. Arvot ovat yhteensopimattomia ja inkommensuraabeleita, mikä merkitsee että on lukuisia kilpailevia ”suunnilleen yhtä hyviä” (*roughly equal*) hyvinvoinnin malleja. Sen sanominen, että ne ovat ”suunnilleen” yhtä hyviä viittaa tässä yhteydessä inkommensuraabeliuteen ja vertailtavuuden katkokseen: kaksi hyvinvoinnin mallia eivät ole toistaan parempia tai huonompia mutta eivät myöskään täsmälleen yhtä hyviä. Jos ne olisivat täsmälleen yhtä hyviä, niin pieninkin parannus toisessa tekisi siitä hieman paremman, mutta inkommensuraabeliudesta johtuen kaksi vaihtoehtoa voivat olla keskenään suunnilleen yhtä hyviä ennen ja jälkeen parannuksen joka toisessa tapahtuu.

Razin inflaationaarista arvopluralismia (joskaan ei hänen käsitystään hyvinvoinnista) luonnehtii vielä se, että hän kiinnittää huomion myös ”pieniin arvoihin”: ”En usko että jotta toiminta olisi jonkin arvoista, tai hyvää, siihen pitäisi liittyä sellaisia hyväksitekeviä ominaisuuksia jotka liittyvät sen isoihin Arvoihin, kuten oikeudenmukaisuuteen tai kauneuteen, tai hyvinvointiin tai mihin tahansa arvoon, jolle meillä on abstrakti nimi. Pienet hyvät asiat ovat pieniä, mutta hyviä siitä huolimatta, eikä niiden tarvitse olla triviaaleja tapauksia isoista arvoista.” (1999, 30)

Razin esimerkki on henkilö joka koitiin tullessaan sulkee tai avaa huoneen oven, koska siitä tulee kotoisampi olo, tai henkilö joka kadulla kuulee laulua ja uteliaisuudesta käy katsomassa mitä siellä tapahtuu. Näissä tapauksissa toiminta on ymmärrettävää (ja tulkittavissa hyvien päämäärien tavoitteluksi, kuten klassinen teoria toiminnasta olettaa), ja

perustuu ”pieniin arvoihin”. Hänen mukaansa tällaiset toiminnot eivät kuitenkaan lainkaan (edes vähän) kontribuoi hyvinvointiin, koska ne ovat niin merkityksettömiä koko elämän näkökulmasta. (1999, 30) Samasta syystä Razin mukaan yksittäiset mielihyvät eivät millään lailla lisää hyvinvointia, ellei niillä ole sopivaa suhdetta ihmisen elämän päämääriin. Kauniin ruusun näkemisellä on eri merkitys ruusunkasvattajan elämässä kuin ohimennen ruusua ihastelleen elämässä. Satunnainen ja ohimenevä esteettinen havainto ei kontribuoi hyvinvointiin lainkaan (1995, 7).

Razin (1986, 294–305) mukaan hyvinvointiin liittyvä oleellisesti onnistuminen tavoitteissaan. Tässä suhteessa hyvinvoinnin käsite eroaa subjektivistisemmasta ja biologisemmasta käsitteestä, jota hän kutsuu nimellä itseintressi (*self-interest*). Hyvinvoinnin kannalta on oleellista se, että onnistun auttamaan lapsiani, tai onnistun tavoitteessani vaikkapa kestävä kehityksen edistämiseksi, vaikka tämä ei kaipaasti määriteltyä itseintressiäni edistävikään. Jos olen omistautunut säveltämiselle, niin se, että saan aikaan sävellyksiä tekee elämästäni paremman kuin se, että epäonnistun säveltämisyrityksissäni. Onnistuminen omista päämäärissä kontribuoi hyvinvointiin, epäonnistuminen ei (paitsi negatiivisesti). Onnistumisen ja päämäärien todellisen arvon rooli hyvinvoinnin suhteen merkitsee, etten välttämättä aina tiedä mikä oman hyvinvointini kannalta olisi minulle parasta.

Subjekttiivinen aspekti hyvinvointia liittyä ennen kaikkea vaatimukseen, että vieraantuminen omasta elämästä, itseinho, patologinen epäily itseä kohtaan merkitsevät että edes onnistuminen arvostettavissa päämäärissä ei johda hyvinvointiin. (1995, 5). ”Briljantti shakinpelaaja voi inhota itseään koska on shakinpelaaja, tai inhota shakin pelaamista. Hyvä ja omistautunut opettaja voi pitää itseään matalasti arvostettavana koska on opettaja.” *Wholeheartedness*-vaatimus ei edellytä, että päämäärät, sitoumukset ja ihmissuhteet on autonomisesti valittu, mutta se vaatii, että niistä voi päättää luopua, että on itse vastuussa ja kontrollissa omasta toiminnastaan.

Ei ole aivan selvää mitä kaikkea Raz näkee modernin autonomian ihanteen lisäyksen tähän *wholeheartedness*-vaatimukseen, joka toteutuu, kun omien päämäärien kanssa tulee ’olla sinut’ ja niitä tavoitellaan ’täysin rinnoin’.¹⁶ Joka tapauksessa Razin mukaan persoonallisen au-

»Hyvinvointi koostuu siis aina arvostettavien ja ”omaksi tunnettujen” päämäärien onnistuneesta tavoittelusta, ja kyse on autonomisesta elämästä, jos päämäärät ovat paitsi omaksi tunnettuja, myös itse valittuja.»

tonomian ideaali on eräs hyvinvoinnin malli. ”Se ylittää sen käsitteellisen seikan että henkilökohtainen hyvinvointi osin määrittyy menestymisenä vapaaehtoisesti allekirjoitetuissa pyrkimyksissä ja pitää päämäärien ja suhteiden vapaata valintaa oleellisena osana yksilön hyvinvointia. ... Henkilökohtaisen autonomian ideaali on näkemys ihmisistä kontrolloimassa, tiettyyn asteeseen saakka, omaa kohtaloaan, muovaillen sitä läpi elämänsä toisiaan seuraavien päätösten kautta.” (1986, 369)

Hyvinvointi koostuu siis aina arvostettavien ja ”omaksi tunnettujen” päämäärien onnistuneesta tavoittelusta, ja kyse on autonomisesta elämästä, jos päämäärät ovat paitsi omaksi tunnettuja, myös itse valittuja.

Razin (1986, luku 14) mukaan autonominen elämä edellyttää tiettyjä kapasiteetteja, joita yhteiskunta voi edistää: riittävät mentaaliset kapasiteetit, adekvaatti vaihtoehtojen valikoima sekä mahdollisuus riippumattomaan päätöksentekoon. Arvopluralismi ja inkommensurabiliteetti kytkeytyvät adekvaattien vaihtoehtojen valikoimaan: ei ole rajoite ihmisten autonomialle, että kaikilla ei ole kaikkia tai samoja vaihtoehtoja, mutta jokaisella tulee olla riittävästi vaihtoehtoja jotka mahdollistavat hyvinvoinnin ja mielekkään autonomisen valinnan niiden kesken. Koska monet hyvät ovat yhteismitattomia, valinta niiden kesken jää autonomisen toimijan tehtäväksi. Valinta ei ole mielivaltaisen koska kullekin (hyvälle) vaihtoehdolle on perusteita, mutta mikään niistä ei ole yksiselitteisesti toistaan parempi vaihtoehto.

Poliittiset arvot ja liberalismi

Raz edustaa ”perfektionismiksi” kutsu- maansa lähestymistapaa, jonka mukaan normatiivisen politiikan teorian keskeinen tavoite on ihmisten hyvinvoinnin edistäminen ja turvaaminen.¹⁷ Hän määrittelee *liberalismia* sellaiseksi poliittiseksi versioksi perfektionismista, jonka mukaan autonomia on keskeinen hyvinvoinnin tekijä. Perfektionistinen liberalismi pyrkii suojelemaan ihmisten kykyä autonomiaan suojelemalla ja edistämällä heidän relevantteja mentaalisia kykyjään, tarjoamalla heille adekvaatteja tavoitteita elämässä ja suojelemalla heidän riippumattomuuttaan. Raz kutsuu näistä kolmesta tekijästä koostuvaa kykyä autonomiaan myös positiiviseksi vapaudeksi. Positiivinen vapaus on siis autonomisen elämän ehto, ja autonominen elämä on se arvokas päämäärä, joka oikeuttaa positiivisen vapauden.

Raz ei kannata nykyisin yleisesti hyväksyttyä kantaa, jonka mukaan oikea on ensisijaista hyvään nähden, eikä myöskään utilitaristista doktriinia hyvinvoinnin maksimoinnista. Hänen mukaansa valtion ei tule olla neutraali (eri ideaalien ja niiden vastakohtien kesken) tai anti-perfektionistinen (irtisanoutuen kaikista hyvän elämän ideaaleista) vaan sen tulee aktiivisesti edistää ihmisten hyvinvointia, ja liberaalien valtioiden tapauksessa autonomisten ihmisten hyvinvointia.

Razin versio Millin introdusoimasta haittaperiaatteesta (*”Harm Principle”*) ei koske sitä, saako valtio edistää ihmisten hyvinvointia, vaan sitä *miten* se saa sitä tehdä. Ihmisten pakottaminen on sallittua vain kun niin estetään suurempi toisille aiheutuva haitta.

”Olettaen että ihmisten tulisi elää autonomista elämää, valtio ei voi pakottaa heitä olemaan moraalisia. Enin mitä valtio voi tehdä, on turvata autonomian ehtoja. [...] [Haittaperiaate] asettaa rajan keinoille jotka ovat sallittuja moraalisten ideaalien tavoittelussa. Vaikka sellaisia ideaaleja voisikin tavoitella poliittisin keinoin, niitä ei tule tavoitella pakko-toimin paitsi milloin tämä on tarpeen haitan estämiseksi. [...] Se ei oikeuta kaikkia pakkotoimien käyttöä haittojen estämisessä, mutta se kieltää pakkotoimien käytön muihin päämääriin” (1986, 420)

Keskusteltaessa Razin poliittisen filosofian perusteista, on korostettava että Razin mukaan arvokkaat päämäärät ja adekvaatit vaihtoehdot, joita hyvinvointi ja autonominen elämä edellyttävät, ovat suurelta osin sosiaalisten muotojen mahdollistamia. Autonomian mahdollistaminen on siis kollektiivinen hyvä, ja edellyttää tietyn elämänmuodon ylläpitämistä. Tämän elämänmuodon suuri arvo puolestaan oikeuttaa monia liberaaleja oikeuksia, kuten sananvapauden. Useinkaan yksilön intressi sananvapauteen ei ole suurempi kuin intressi saada työtä, mutta silti jälkimmäiseen hänellä ei ole oikeutta. Razin mukaan tämä johtuu siitä, että sananvapaudella on niin keskeinen rooli ei pelkästään yksilölle, vaan koko elämänmuodolle, joka osaltaan mahdollistaa autonomista elämää. Raz ei ole individualisti siinä mielessä, että pelkästään yksilöiden tiloilla olisi arvoa. Razin mukaan on aidosti kollektiivisia hyviä, ja nämä kollektiiviset hyvät liittyvät keskeisesti autonomian ja joidenkin liberaalien oikeuksien mahdollistamiseen ja oikeuttamiseen. (Raz 1986, luvut 7-10).

Razin koko tuotannossa keskeinen rooli on maailman evaluatiivisella ulottuvuudella, arvoilla, ja niiden tarjoamalla toiminnan perusteilla. Kahdessa viimeisessä kirjassaan sekä niiden jälkeisissä Tanner-luennoissa Raz on tarkastellut arvoja ja toiminnan perusteita. Ohessa julkaitava haastattelu keskittyy näihin aspekteihin hänen tuotannossaan.

Viitteet

1. Stephen Mulhall & Adam Swift käsittelevät Joseph Razia ja Richard Rortya kommunitarismidebatin agendaan vaikuttaneessa teoksessaan *”Liberals and Communitarians”* (Oxford, 1992), lukematta kumpaakaan heistä kommunitaristeiksi (joita heidän mukaansa ovat ennen kaikkea A.MacIntyre, C.Taylor, M.Sandel and M.Walzer). Razin suhtautumisesta kommunitarismiin ks. hänen Walzer-kritiikkinsä *”Morality as Interpretation”*, on Walzer’s *”Interpretation & Social Criticism”*, *Ethics* 101 (1991).
2. Christopher W. Morris, *”Well-being, reasons and the politics of law”*. *Ethics* 106 (July 1996): 817-833, joka on varsin hyvä yleiskatsaus Razin tuotantoon. Ks. lisäksi tammikuussa 2003 ilmestynyt ensimmäinen Razin tuotantoa käsittelevä artikkelikoelma *Rights, Culture and the Law: Themes from the Legal and Political Philosophy of Joseph Raz*, toim. Lukas H. Meyer, Stanley Paulson, Thomas Pogge.
3. Morris, 817

4. ”Joseph Raz in conversation”, haastattelijana Peter Momtchiloff. (<http://www.oup.co.uk/academic/humanities/philosophy/viewpoint/raz/>).
5. David McCabe ”Raz’s contextual argument for liberalism.” *Ethics* 111 (3), 493-522.
6. Razin näkemyksen sekä metodin epätavallisuutta korostaa arvioissaan mm. Henry Shue ”Review of Ethics in the Public Domain: Essays in the Morality of Law and Politics.” *The Philosophical review*, volume 106, Issue 3 (Jul.1997), 453-455.
7. Tosin kyseisten perusteiden ei tarvitse olla moraalisia perusteita, vaan myös muut (prudentiaaliset) hyvät käytännölliset perusteet ovat kyseessä.
8. Matthew H.Kramer ”Requirements, Reasons and Raz: Legal Positivism and Legal Duties.” *Ethics*, Volume 109, Issue 2 (Jan., 1999) 375-407, käsittelee Razin teesiä, että legalisten auktoriteettien vaatimukset synnyttävät myös moraalisia velvollisuuksia (ja tuo esiin, että tämä on suurin ero Razin ja Hartin kesken).
9. Vastakkaistakin kantaa on edustettu: Gerald Dworkinin (”Review on The Morality of Freedom”, *Ethics* vol 98, Issue 4 (Jul.,1988), 850-2) mukaan Raz 1986 on pikemminkin kirjaksi muotopuoli eri aiheiden sekamelska.
10. Raz 1979, Raz 1986, luvut 2-4.
11. Ks. ”Joseph Raz in conversation”
12. Margaret Holmgren (”Raz on Rights”, *Mind*, New Series, Volume 94, Issue 376 (Oct.1985), 591-5), käsittelee kriittisesti Razin näkemystä oikeuksista.
13. Ks. John Skorupski: ”Quality of Well-Being: Quality of Being” teoksessa *Well-Being and Morality. Essays in Honour of James Griffin*. Roger Crisp and Brad Hooker (toim.) Clarendon Press: Oxford 2000.
14. Raz 1986, luvut 11-13.
15. Ks. McCabe 2001
16. Ks. McCabe 2001 erilaisista tulkinnoista autonomian roolia koskien.
17. 1995, v

Joseph Razin valikoitu bibliografia

- The Concept of a Legal System* (Oxford: OUP, 1970, 2nd ed., 1980),
Practical Reason and Norms, (Hutchinson, 1975; 2nd ed., Oxford: OUP 1990)
Law Morality and Society, Essays in Honour of H.L.A. Hart, toim. J. Raz & P.M.S. Hacker, (Oxford: OUP 1977).
Practical Reasoning, toim. J.Raz (Oxford: OUP 1978).
The Authority of Law (Oxford: OUP 1979)
The Morality of Freedom (Oxford: OUP, 1986)
Authority, toim. J.Raz (Oxford: Blackwell 1990).
Postscript to *The Concept of Law* by H.L.A. Hart, toim. J.Raz & P.A. Bulloch, (OUP, 1994)
Ethics in the Public Domain (Oxford: OUP, 1994, revised paperback ed., 1995)
Engaging Reason — On the Theory of Action and Value (Oxford: Oxford U.P.:1999).
Value, Respect and Attachment (Cambridge U.P. 2001).
”The Practice of Value” (Tanner Lectures 23, 2002).